

Romantika és realizmus N. Gogol

A romantika a realizmus általi maghaladása Gogol életművében – az orosz irodalom fejlődését meghatározó tényezője

Esték egy gyikanykai tanyán (I. – 1831., II. – 1832.) *Вечера на хуторе близ Диканьки*

Ukrajna mint a szláv világ nemzeti eredetének forrása („szláv Ausonia”).

- Ukrajna mint külön univerzum, amelynek a középpontja – Gyikanka – eredendően konfliktusokkal terhelt, a fantasztikum világának az emberi dolgokban való beavatkozása miatt (a központi figura romantikus elidegenedése, az irreális erők jóindulatú vagy ellenséges beavatkozása, az vágyott és a valódi ironikusan komoly kontrasztja)
- Vidám meseszerűség ≠ hétköznapiság

Mirgorod és Arabeszkék (1835)

Миргород и Арабески

- Újabb elvont szimbolikus univerzumok megjelenítése: Mirgorod és Szentpétervár (*pétervári elbeszélések fogalma/elnevezése*)
- A szentimentális és romantikus konfliktusok transzformációja, a főhős típusának megváltoztatása, a stílus és a fantasztikum átalakulása

A körönyeg (1842, *Шинель*) – a romantikus anyag (konfliktus, pszichológia) szociális problematikával való ötvözése

- I. A gogoli fantasztikum evolúciója: 1) „nyilvánvaló” fantasztikum; 2) „rejtett” fantasztikum (*Az orr*, 1836, *Нос*); 3) a furcsán szokatlan megjelenése → fantasztikum nélküli fantasztikum (*Holt lelkek*).
  - II. A történelmi általánosítás evolúciója:
    1. *Tarasz Bulba* (1835, 42, *Тарас Бульба*) epikussága;
    2. *Revizor* (1836, *Ревизор*) – a jelen történetisége, a „Város-képlet”;
    3. *Holt lelkek* (1835 – 42, 55, *Мертвые души*):
      - A pikareszk-regény és antihőse
      - Dramaturgiai felépítés
      - Az anyag filozófiai értelmezése: a „holt” – élő lélek antitézise (Dante hagyománya)
    4. *Válogatás barátaimmal folytatott levelezéséből* (1847, *Выбранные места из переписки с друзьями*) – az utópia megvalósíthatatlansága
- Gogol öröksége: a „naturális iskola íróinál”: a gogoli poétika romantikaellenes tendenciája, társadalmi kritika, társadalmi összegzésre való irányultság, a „kis ember” témájának humanista értelmezése

Realizmus korának orosz irodalma 1.

1840–1850-es évek: A „naturális iskola” és
a realizmus kialakulása

Periodizáció

- 1840–1850-es évek: a „naturális iskola” és a realizmus kialakulása
- 1860–1870: az orosz klasszikus regény kora, az irodalom demokratizálása;
- 1880–1890: többirányú útkeresés az orosz realizmusban, az izmusok megjelenése.

V. Belinszkij

Ábrándozások az irodalomról (1834, *Литературные мечтания*)

- Irodalmi manifesztum – egy új nemzedék képviselőjében.
- Az irodalmi folyamat új alakzata: központi figurája – az irodalomkritikus, szüzsék, metatípusok és koreszmék szerzője és terjesztője.
- A hétköznapi lét és a erkölcsök mint a nép arculatának tükrözése.
- Az I. Péter utáni orosz társadalom és kultúra története – a szlavofilek és a nyugatosak vitájának központi problémája.
- Az orosz irodalom 3 lezárt korszakának rendszeresített története (Lomonoszovi, Karamzini, Puskini) → az eljövendő korszak népiessége (központi írói egyéniség keresése, az irodalom „folyóirati léte”).

Az orosz elbeszélő irodalomról és Gogol elbeszéléseiről

(1835, *О русской повести и повестях г. Гоголя*):

- A gogoli „egyszerűség” → a hétköznapi valós lét ábrázolása karcolatokban.

- A szubjektív elbeszélésmód ösztönzése (szkaz), az elbeszélő jelentősége.
- Az irodalmi típus jelentősége.

Belinszkij kritikájának irányultsága: 1) kései utánzó romantika és a szlavofilizmus ellen, 2) új írók, új olvasó és az olvasási kultúra megújítása érdekében.

A naturális iskola

I. A «gogoli irányzat» kezdeti időszaka

– Szociológiai pontosságú karcolatokban – a társadalmi lét tipológiai ábrázolása és elemzése.

Szentpétervár fiziológiája (2 évkönyv, 1844–45, N. Nyekraszov szerkesztésében, *Физиология Петербурга*).

- Pétervár kiemelt elemző ábrázolása, Moszkva – Pétervár ellentétpár: a két orosz főváros koncepciója. Ja. Butkov, *A pétervári csúcsok* (1845–1846, *Петербургские вершины*) – a fővárosi társadalmi élet metszete házainak emeletei szerint.

V. Szollogub, *A hintó* (1845, *Тарантас*) – az orosz társadalom rétegeinek és csoportjainak elszigeteltsége. *Pétervári gyűjtemény* (1846, *Петербургский сборник*) A „naturális iskola” poétikájának megváltozása, az elnevezés megszületése.

II. Az 1840-es évek második fele – az elbeszélés (kisregény)

A „naturális iskola” poétikájának és problematikájának megváltozása a kisregényekben (повести):

F. Dosztojevszkij, *Szegény emberek és Hasonmás*

(1846, *Бедные люди, Двойник*)

D. Grigorovics, *Falu* (1846) és *Anton Goremika*

(1847, *Деревня, Антон Горемыка*)

A. Herzen, *A tolvaj szarka és Ki a bűnös?*

(1846, *Сорока-воровка, Кто виноват?*)

I. Goncsarov, *Hétköznapi történet*

(1846, *Обыкновенная история*).

- F. Dosztojevszkij, *Szegény emberek*: vita a naturális iskola ábrázolási elveivel, a kis ember a környezet termékéből, társadalmi rétegének tipikus képviselőjéből egyéniséggé, szenvedő és öntudatra ébredő emberré válik.

- A jobbágyi paraszti lét ábrázolásának megjelenése Grigorovics és Herzen elbeszéléseiben.

III. 1850-es évek eleje – a regény műfajának előretörése

Grigorovics paraszti környezetben játszódó regényei.

A nép életének megfigyelése és ábrázolása az 1840-es évek végén – 1850-es évek elején I. Turgenyev *Egy vadász feljegyzései* c. könyvében (*Записки охотника*)

- A jobbágyok élő lelkei – a könyv középpontjában.
- Az elbeszélő alakja.

Egy vadász feljegyzéseinek kiadása (külön kiadás – 1852) és Gogol halálára emlékező cikk megjelenése.

Az 1840-es évek végén – 1850-es évek elején: az új Pecsorinok megjelenése:

- Goncsarov, *Hétköznapi történet*, A. Herzen, *Ki a bűnös?* és I. Turgenyev *A scsigrij járás Hamletje* (1849, *Гамлет Щигровского уезда*), és *Egy felesleges ember parlója* (1850, *Дневник лишнего человека*) c. műveiben – a pecsorini típus elemzése.

N. Csernisevszkij, *Vázlatok az orosz irodalom gogoli korszakáról* (1855–56, *Очерки гоголевского периода русской литературы*) – az 1840-es évek irodalmának történelmi áttekintésének kezdete.

IV. 1830–1840-es évek ideológiai vitái

A szlavofil és a nyugatos irányzatok (ideológia / történelemfilozófia)

славянофильство / западничество (славянофилы / западники)

P. Csaadajev, *I. filozófiai levél* (1829-31, 1836)

П. Я. Чаадаев, *Философические письма к даме*

A. Homjakov, *A régiről és az újról* (1839)

А. С. Хомяков, *О старом и новом*

I. Kirejevszkij, *Válasz A. Sz. Homjakovnak*

И. В. Киреевский, *В ответ А. С. Хомякову* (1839)

- Oroszország vs. Nyugat / Európa
- Az orosz történelmi út : közös európai vs. külön/-ös
- Péter előtti Oroszország vs. Oroszország pétervári korszaka (a „régí” vs. az „új”)

- Moszkva vs. Pétervár
- („igazhitűség” vs. katolicizmus)
- Hit vs. racionalizmus / kritika
- Közösségi szellem vs. Individualizmus

Общинность / соборность vs. Индивидуализм

A reakció korszaka – a „sötétség hét éve” (1848–1855)

V. 1850-es évek

EMBERI ÉS ÍRÓI SORS	
A PUSKINI ÉLETMŰ	➔ AZ OROSZ IRODALOM ÖNTUDATOSODÁSA

1. Az orosz irodalom „öntudata” / az orosz társadalom lelkiismerete
  - nyugatos vs. szlavofil kritika
1840-es: Belinszkij, Herzen, Nyekraszov,
1850-es: V. Botkin, P. Annyenkov В. Боткин, П. Анненков
// I. Kirejevskij, A. Homjakov, K. Akszakov
И. Киреевский, А. Хомяков, К. Аксаков ➔
1850-es: „organikus” kritika: A. Grigorjev,
органическая критика: А. Григорьев
1860: „talajosság”: Ny. Sztrahov, F. Dosztojevskij)
почвенничество: Н. Страхов, Ф. Достоевский
  - „puskini” vs. „gogoli” irányzat, пушкинское / гоголевское направление, „tisza” művészet vs. társadalmilag elkötelezett művészet, „чистое” искусство / критическое направление
  - V. Druzsinyin, *A gogoli korszak kritikája és a hozzá fűződő viszonyaink* (1855) // Ny. Csernisevskij, *Az orosz irodalom gogoli korszakának áttekintése* (1856)
В. Дружинин, *Критика гоголевского периода русской литературы и наши к ней отношения.* // Н. Чернышевский, *Очерки гоголевского периода русской литературы*
V. Druzsinyin, *A. Sz. Puskin és műveinek legutóbbi kiadása* (1856), P. Annyenkov, *A szépirodalmi művek társadalmi jelentőségéről* (1856), *Anyagok A. Sz. Puskin életrajzához* (1855) – a 7 kötetes Puskin- művek kiadásának első kötete // Ny. Dobroljubov, *A. Sz. Puskin* (1856)
В. Дружинин, *А. С. Пушкин и последнее издание его произведений*, П. Анненков, *О значении художественных произведений для общества, Материалы для биографии А. С. Пушкина* // Н. Добролюбов, *А. С. Пушкин*
2. Az életrajziség биографизм
  - irodalomtörténeti gondolkodás,
  - az irodalmi hős sorsának felépítése,
  - a memoár-irodalom (L. Tolsztoj, A. Herzen) мемуарная литература
3. Az irodalomtudomány születése
  - 1850-60: a mitológiai iskola (F. Buszlaev, A. Afanaszjev)
  - a kultúratörténeti iskola (A. Pipin)
  - a komparatistikai irányzat (Aleksz. és Alekszej Veszlovskije)
  - a pszichológiai irányzat (A. Potyebnya)
4. 1880. – Puskin-émlékmű felavatásának ünnepélye – az ellentétek feloldásának kísérlete: Dosztojevskij, Turgenyev és Ivan Akszakov beszédei.
  - Puskin mint az orosz nép *összemberiségének* és *egyetemességének* megtestesítője.